

Magdalena Worek

O FUNKCJI EMOCJONALNO-WARTOŚCIUJĄCEJ ROSYJSKICH ZAIMKÓW OSOBOWYCH

Na wstępie parę słów o zaimkach jako odrębnej kategorii wyrazów i o miejscu zaimka wśród innych części mowy.

O cechach zaimka pisano niejednokrotnie. Szczególnie trafne wydaje się ujęcie, zawarte w kompendium współczesnego rosyjskiego języka literackiego A. Finkla i N. Bażenowa¹. Oto ono: zaimek na tle pozostałych części mowy wyróżnia się brakiem stałego, konkretnego leksykalnego znaczenia; znaczenie zaimka jest zmienne: zależy od znaczenia tego wyrazu, na który zaimek wskazuje lub który zastępuje. W przytoczonej tu charakterystyce zawarto 4 najbardziej istotne cechy zaimka: abstrakcyjność, zmienność, zastępczość (tj. zdolność zastępowania) i wskazywanie. Cechy te będą stanowiły wytyczną w moich rozważaniach nad istotą zaimka, zarówno w świetle dawniejszych, jak i najnowszych badań.

Na pozakontekstową abstrakcyjność znaczenia zaimka zwraca uwagę wielu badaczy poczynając od starożytnych (np. Donatus) do najnowszych, jak: P. G. Striełkow², A. I. Jefimow³, A. M. Pieszkowski⁴, A. A. Szachmatow⁵. Chyba jednak słusznie kryterium to uznaje Stanisław Jodłowski za niewystarczające. Bo przecież „abstrakcyjne i zmienne może też być znaczenie imienia, np. wyrazu *koń*”⁶. Tym niemniej abstrakcyjność i zmienność zaimków trzeba uznać za ich cechę charakterystyczną ze względu na fakt, że zaimki nie kojarzą nam się, gdy są w stanie izolacji, z jakimś określonym desygnatem, podczas gdy rzeczownik (np. *koń*) i poza kontek-

¹ A. M. Finkiel i N. M. Bażenow: *Kurs sowriemennogo russkogo literaturnogo jazyka*. Kijew 1960, s. 333.

² P. G. Striełkow, *Miestoimienije*. „Russkij jazyk w szkole”, 1955, nr 5, s. 37—38.

³ A. I. Jefimow: *Stilistika chudożestwiennoj rieczy*, izd. 2, Izd-wo Moskowskogo uniwersiteta, 1961, s. 372.

⁴ A. M. Pieszkowski: *Russkij sintaksis w naucznom oswieszczenii*, Moskwa 1914, s. 181.

⁵ A. A. Szachmatow: *Sintaksis russkogo jazyka*, Leningrad, wyp. 2, 1927, t. 1, s. 176.

⁶ St. Jodłowski, *Studia nad częściami mowy*, Warszawa 1971, s. 70.

stem wywołuje skojarzenie z odpowiednim desygnatem, zawierającym daną treść. Zaimek w oderwaniu od kontekstu kojarzy się z całą sferą desygnatów, i nie na podstawie ich treści, lecz pewnej dyrektywy ramowo-kluczowej, zawartej w każdym zaimku⁷. Dyrektywa ta określa charakter zaimka, (np. *ja* — osobowy, *siebie* — zwrotny, jakkolwiek zaimek z partykułą *-ś* nieokreślony, itp.) i zakres potencjalny desygnatów (osoba mówiąca, osoba, do której się mówi, osoba, o której się mówi). Niektóre zaimki są zdolne wyznaczyć jeszcze rodzaj gramatyczny określanych desygnatów, np. ros. *он, этот, такой* konotują potencjalne desygnaty o nazwach męskich, *она, эта, такая* — żeńskich, *оно, это, такое* — nijakich⁸.

Wartość słownikowa zaimka, tj. zakres potencjalny, zmienia się w konkretnym zastosowaniu, tzn. w określonym kontekście zaimek przybiera zakres jednostkowy (kojarzy się z jednym desygnatem) a za to zyskuje bogatszą treść⁹. W tym ujęciu możemy mówić o zmienności znaczenia zaimka.

Od powyższych rozważań już tylko krok do stwierdzenia, że zaimek, znalazłszy się w kontekście całkowicie i pod każdym względem odpowiadającym jego dyrektywie ramowo-kluczowej, będzie pozbawiony znaczenia emocjonalnego, tzn. jego użycie będzie neutralne. Stylistycznego emocjonalno-wartościującego zabarwienia zaimek nabiera dopiero w kontekście, w jakiś sposób nie odpowiadającym jego właściwemu pozakontekstowemu znaczeniu¹⁰.

Przedmiotem badań niniejszego artykułu będą nietypowe dla pewnych zaimków konteksty, a celem — ukazanie zależności między kontekstem a najciekawszymi typami wyrażanej przez zaimek emocji, której zakres znaczeniowy może być bardzo szeroki: od uznania, aprobaty, pochwały przez zachwyt, zadowolenie do lekceważenia, ironii, antypatii, pogardy.

Rozpatrzymy niektóre zaimki osobowe jako najbogatsze pod względem możliwości wyrażania stanów emocjonalnych.

I. a) Zaimek 1 os. l. mn. *мы* może być użyty na określenie samego mówiącego, a takie *мы* według Winogradowa „jest to *я* mówiące w imieniu kolektynu”¹¹. Takie *мы* nadaje wypowiedzi uroczysty, podniosły, patetyczny ton, gdy zostaje użyte przez przedstawiciela jakiejś wzniosłej idei, w agitacyjnym, politycznym przemówieniu, gdyż jeszcze silniej podkreśla fakt, że autor jest wyrazicielem dążeń i myśli członków tego samego ugrupowania politycznego lub nawet ogółu¹²:

⁷ St. Jodłowski: *Ogólnojęzykoznawcza charakterystyka zaimka*, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk 1973, s. 41—44.

⁸ Tamże, s. 44.

⁹ Tamże, s. 43. Por. *Grammatika russkogo jazyka*, t. 1. *Fonietika i morfologija*, Moskwa, Izd-wo AN SSSR, 1960, s. 385.

¹⁰ Ł. J. Małowickij: *O sinonimii miestoiimienij*, „Russkij jazyk w szkole”, 1969, nr 4, s. 82.

¹¹ W. W. Winogradow: *Russkij jazyk*, wyd. 2. Izd. „Wysszaja szkoła”, Moskwa 1972, s. 265.

¹² Por. A. N. Gwozdiew: *Stilisticeskaja rol' miestoiimienij*, „Russkij jazyk w szkole”, 1950, nr 6, s. 25.

(...) Товарищи, настало время действовать. *Нас* много, но *мы* распределены. До сих пор *мы* выступали разрозненно и робко. *Мы* должны составить фалангу и нанести удар буржуазному обществу. *Мы* новые Колумбы! *Мы* — гениальные возбудители! (...)

T. kn. 1. s. 29*.

(...) — Я спорить с вами не стану, — сказала Лида, опуская газеты. Я уже это слышала. Скажу вам только одно: Нельзя сидеть сложа руки. Правда, *мы* не спасаем человечества и, быть может, во многом ошибаемся, но *мы* делаем то, что можем, и *мы* — правы. Самая высокая и святая задача культурного человека — это служить ближним, и *мы* пытаемся слушать, как умеем (...)

Cz.₁ s. 301

W tych wystąpieniach czuje się zaangażowanie autora w głoszone hasła, równocześnie silne poczucie duchowej wspólnoty ze słuchaczami.

b) Inny odcień emocjonalny przybiera wypowiedź, zawierająca *мы*, użyte przez lekarza w stosunku do pacjenta. Tutaj też daje się odczuć jedność duchowa, lecz tylko dwojga ludzi i nie wynikająca ze wspólnych zapatrywań polityczno-ideowych, lecz raczej powodowana współczuciem i chęcią pomocy¹³:

(...) Она почувствовала то облегчение, когда у постели садится доктор, блестя премудрыми очками: „Ну-с, ангел мой, с нынешнего дня *мы* будем вести себя так” (...)

T. kn. 2. s. 471

Podobny wydzźwięk emocjonalny ma zaimek *мы* użyty przez wykładców lub nauczycieli. Tu jednak dodatkowo wyraża on jeszcze zachętę a nawet wezwanie do działania:

(...) — Дети, пока у *нас* нет книжек и тетрадей и чем писать, я буду вам рассказывать, а вы, если чего не поймете, то переспрашивайте... Сегодня *мы* начнем с Рюрика (...)

T. kn. 3. s. 275

e) Zaimek *мы* może być użyty przez pisarzy w komentarzu odautorskim: Chwył ten pozwala odczuć daleko posuniętą sympatię autora dla swych bohaterów, gdyż zaimek l. mn. *мы* stwarza iluzję ich jedności, iluzję możliwości uczestniczenia nie tylko autora, lecz także czytelników w akcji i w działaniu bohaterów¹⁴:

(...) Лиговка и Невский катят свою карусель... Вот этот трамвай, двадцать пятый, сейчас пойдет-пойдет по улицам, по мосту — к нам, на Выборгскую (...) И там на нашей улице — наш дом и наша кваргира, *мы* ее убрали (...) Кто-нибудь сейчас там играет, прыгает. Люди садятся. *Мы* не сядем. *Мы* начали свое путешествие (...)

P. s. 374

d) Niejednokrotnie zaimek *мы* jest używany przez matkę w stosunku do małego, najczęściej jeszcze nie umiejącego mówić, dziecka. Wypowiedź taka przybiera bardzo serdeczny, pieszczotliwy, ciepły ton¹⁵:

* Patrz: objaśnienie skrótów.

¹³ Por. *Grammatika russkogo jazyka*, t. 1. *Fonietika i morfologija*, Moskwa, Izd-wo AN SSSR, 1960, s. 387.

¹⁴ A. N. Gwozdiew: *Oczerki po stilistike russkogo jazyka*, Moskwa 1965, s. 152.

¹⁵ Por. Ł. A. Kisielewa: *Upotrieblenije emocionalno-ocenocnych miestoiimienij*, „Russkij jazyk w szkole” 1968, nr 4, s. 68.

(...) Потом она отнесла его в спальню, на кровать: — Вот *мы* какие чистенькие стали, какие красивые! — приговаривала, вытирая его (...)

P. s. 322

II. Zaimek 2 os. 1. poj. *ты* dysponuje jeszcze szerszymi możliwościami emocjonalno-wartościującymi.

a) Dla stylizacji wypowiedzi, jak też dla nadania jej odpowiedniego odcienia emocjonalnego, najczęściej *ты* używane jest w kontekście typowym dla zaimka *я*. Chwyт taki znajduje zastosowanie w wewnętrznych dialogach lub monologach bohatera, w jego rozmyślaniach o samym sobie¹⁶.

(...) И он стал размышлять об этом, в первый раз за свою жизнь отпустив моральные вожжи, с острым наслаждением открывая в себе залежи подлости и низости (...) Во имя каких таких святынь проколесил *ты*, голубчик, по жизни на натянутых вожжах? Считал себя порядочным человеком, принадлежал к порядочному обществу, даже ушел из полка в университет, чтобы расширить умственный кругозор ... В юности *тебе* казалось, что *ты* похож на Андрея Болконского (...)

T. kn. 3. s. 76

(...) Какой покой, какой покой — повторял в ней голос ... — Вернулась на родину, бедная Даша (...) Но *ты* же никогда не знала родины. Даша, Даша (...)

T. kn. 3. s. 16

Уżyты w przytoczonych wypowiedziach zaimek *ты* świadczy o tym, że człowiekowi mówić o sobie i swych sprawach jest bardzo trudno, zupełnie swobodnie natomiast może mówić o nich, rzekomo symulując (przy pomocy użytego *ты*), jakoby dotyczyły one kogoś innego, osoby z zewnątrz.

Kiedy indziej *ты* może wywoływać wrażenie, że jest się ocenianym przez kogoś innego lub otrzymuje się rady od osoby trzeciej:

(...) Иван Ильич шел и усмехался: Вот получил урок, шлепнула по носу: командир, невнимателен к людям. Правильно ничего не скажешь (...) От Нижнего до Царицына валялся на боку, развесив уши и не долюбопытствовал: каковы они, эти балагуны (...) Видишь *ты* — шагают вразвалку, ветер задирает ленточки на шапочках ... Да, неважный *ты* командир, Иван Ильич (...)

T. kn. 3. s. 31—32

b) Stosunkowo częstym chwytem, stosowanym w celu uzyskania określonego zabarwienia emocjonalnego, jest przejście w trakcie jednego dialogu z *вы* na *ты*. Zaimek 1. poj. wnosi więcej ciepła, delikatności, nawet intymności niż oficjalne *вы* i świadczy o powstałym poczuciu bliskości dwojga ludzi¹⁷:

(...) — Сегодня я *вас* видел, *вы* спали. Кто *вы* такая? — Никто ... Воздушный шарик.

Тогда Мамонт с трагическим напевом заговорил над Дашиным ухом:

— Живи, дитя мое, живи всеми силами души. Твое счастье, что *ты* встретила меня. Не бойся, я не обезображу любовью твою юность. Я освобожу тебя (...) Я дам все, что *ты* придумашь между двумя объятиями (...)

T. kn. 2. s. 484

¹⁶ Ł. J. Małowickij, *O sinonimii miestotmientij*, „Russkij jazyk w szkole”, 1969, nr 4, s. 83; por. A. N. Gwozdiew, *Oczerki po stilistike russkogo jazyka*, Moskwa 1965, s. 155.

¹⁷ Por. Ł. A. Kisiełewa: *Upotrieblenije emocjonalno-ocenocznych młestioimienij*, „Russkij jazyk w szkole” 1968, nr 4, s. 68.

W przytoczonym przykładzie zaimek *ты* w miejsce używanego dotąd *вы* świadczy o przyjaznych stosunkach dwojga ludzi, jak też o powstałym nagle poczuciu jeszcze większej bliskości i czułości.

Zamiana *вы* na *ты* nadaje wypowiedzi całkowicie inny odcień znaczeniowy, gdy zachodzi między ludźmi, dotąd nieznanymi, a więc takimi, którzy powinni posługiwać się względem siebie oficjalnym zaimkiem *вы* (zgodnie z obowiązującą normą rosyjskiego języka literackiego)¹⁸. Przejście na *ты* w takiej sytuacji spowodowane bywa chęcią okazania swej złości, pogardy, wielce lekceważącego stosunku do rozmówcy:

(...) — Что вам? — спросила она.

— Смотрю... — Мишина жена задыхнулась от волнения — какие бывают разлучницы. — Катя засмеялась:

— Разлучницы? Я, что ли разлучница? С кем же это я вас разлучила?

— С мужем моим Дмитрием Иванычем Колесовым ты меня разлучила. Ты кто такая? Как твоя фамилия? Моя фамилия — Колесова, я с ним пять лет зарегистрированная, по — честному прожила. А ты кто?

— Жила пять лет — живи шестой, мне не горе! Нужен мне твой Дмитрий Иваныч! Никогда не был нужен и теперь не польщусь. И откуда ты взялась? (...)

P. s. 349—350

(...) — Прошу вас выйти! начал он. — Здесь не место пить! Пожалуйста в буфет.

— Ты откуда выскочил? — спросил мужчина в маске. Нешто я тебя звал?

— Прошу не тыкать, а извольте выйти!

— Вот что, милый человек: даю тебе минуту сроку... потому, как ты старшина и главное лицо, то вот выведи этих аристократов под ручки (...)

Cz.₁ s. 312

e) Równie silny pejoratywny charakter uzyskuje wypowiedź, w której rozmówcami są ludzie, będący w zażyłych stosunkach towarzyskich lub nawet członkowie rodziny, używający nagle w stosunku do siebie oficjalnego zaimka l. mn. *вы*¹⁹:

(...) — А у тебя есть этюд при облачном небе — сказала Ольга Ивановна ... Теперь ты мог бы его кончить.

— Э! — поморщился художник. — Кончить! — Неужели вы думаете, что сам я так глуп, что не знаю, что мне нужно делать! (...)

Cz.₁ s. 218

(...) Иван Ильич засопел:

— Разумеется, прежде всего нужно решить вопрос о тебе, Даша (...) Тебе нужно найти силы (...)

— Разве я виновата, что не умерла тогда! А теперь мешаю вам жить (...) Вы лимон приносите (...) Я же не прошу (...)

T. кн. 2 s. 289

¹⁸ A. N. Gwozdiew: *Oczerki po stilistike russkogo jazyka*, Moskwa 1965, s. 157.

¹⁹ L. A. Kislewa: *Upotrieblenije emocionalno-ocenocznych mestoimienij*. „Russkij jazyk w szkole” 1968, nr 4, s. 68; por. A. I. Jefimow, *Stilistika chudożestwiennej rieczy*. Izd. 2. Izd-wo Moskowskogo uniwersyteta, 1961, s. 383.

Na podstawie przytoczonych przykładów łatwo dochodzimy do wniosku, że przejście z *ты* na *вы* bywa wywołane na skutek powstałej nagle wrogości, obcości, pomiędzy ludźmi, dotąd bliskimi sobie.

d) Pewnego typu wypowiedziom bardzo serdeczny, ciepły ton nadaje użyty zamiast imienia bliskiej czy nawet ukochanej osoby zaimek 2 os. l. poj. przy czym efekt emocjonalny wzmocniony może być innymi słowami np. zdrobniającymi lub mającymi pieśczośliwy charakter:

(...) — Ангельчик *ты* мой хорошенький (...)

Cz., s. 92

(...) — Ах, *ты*, цыпка, баловница (...) — нежно пробормотал Иван Петрович (...)

Cz., s. 97

(...) Семен сказал тихо: — Ах *ты*, Милая (...)

Т. kn. 1. s. 147

(...) — Маленький *ты* мой! — утешала его мама (...)

Р. s. 251

Zaimek *ты* (w miejsce oczekiwanego imienia osoby) może zostać wykorzystany w wypowiedziach zakochanego na określenie obiektu jego zainteresowań w czasie nieobecności tegoż obiektu:

(...) После Толиного ухода Коростелев подходит к окну, дергает раму (...) Не золотые кудри, не васильковые очи, — волосы прямые русые, глаза серые, — ах *ты* моя милая, *ты* моя хорошая, куда же я раньше глядел, где я раньше был, никакой другой нет на свете, позови *ты* меня сейчас — за тыщи километров побежал бы на твой зов (...)

Р. s. 158

Użycie zaimka *ты* w kontekście właściwym dla zaimka 3 os. *он*, *она* powstaje w związku z dążeniem do jak największej ekspresji językowej. Wypowiedź z zaimkiem *ты* przybiera charakter i formę dialogu, stwarza iluzję obecności osoby, o której czy do której się mówi; mówiącemu natomiast pozwala ukryć imię ukochanej (-ego).

III. Zaimki 3 os. *он*, (*она*), *они* także znajdują zastosowanie w różnych kontekstach, a więc, co za tym idzie, są zdolne do nadawania wypowiedzi różnych emocjonalno-wartościujących funkcji.

a) Zaimek 3 os. l. poj. może być wykorzystany dla „nazwania” bohatera w jak najszerszym tego słowa znaczeniu — bohatera ogólnonarodowego (najczęściej ma to miejsce podczas jego nieobecności). W tym wypadku użycie zaimka zamiast nazwiska podkreśla fakt, że jest to człowiek tak doskonale znany, że zbędne byłoby wymieniać jego nazwisko. W rezultacie użycie *он* potęguje znaczenie i wartość danego człowieka dla ogółu:

(...) — Какая потеря для науки! — сказал он с горечью. — Это, если всех нас сравнить с ним, был великий, необыкновенный человек! Какие дарования! Какие надежды он подавал нам всем! (...) Господи боже мой, это был бы такой ученый, какого теперь с огнем не найдешь (...).

Cz., s. 230

W wypowiedzi z zaimkiem *он* czuje się tu zarówno szacunek, jak poważanie w stosunku do obiektu, o którym mowa.

b) Zaimek *он (она)* może także określać człowieka bliskiego i ważnego dla mówiącego o nim. Ten sposób wyrażania się może być podyktowany bądź chęcią otoczenia obiektu „aureolą” wielkości, bądź też pochwalenia się znajomością i przyjaznymi stosunkami z daną osobą:

(...) Сейчас *он* на курорте, — рассказывала Васькина мать. — Поправляет свое здоровье. Сердце неважное. Путевку *ему* дали, конечно, в самый лучший санаторий. А после лечения заедет к нам ... Как *он* пел когда-то! — говорила она дальше. Как *он* исполнял в клубе „Куда, куда вы удалились”! (...)

P. s. 254

e) Ł. A. Kisielewa²⁰ zauważyła, że zaimek *он*, użyty w stosunku do osoby dorosłej obecnej podczas rozmowy o niej, nadaje wypowiedzi odcień negatywny. W zebranych przeze mnie materiale istotnie trafiły się przykłady na tego rodzaju użycie zaimka 3 os. l. poj.

(...) Матрена огненным взором приказала Кате не отвечать, — щеки ее пылали.

— Да, хоть заплывайте, что ли (...) В первый раз таких вижу, ей богу. *Ее* аттестуешь, хоть поперхнулась бы (...) Сидит, опустила глаза (...) Ни рыба ни мясо ... русалка, честное слово ... А этого *она* не понимает, что малые дети на нее пальцами показывают. Алексей на возу привез, в карты *ее* у Махны выиграл ... Это *ей* ничего (...)

Т. kn. 3. s. 159

(...) Она приподняла Дашу и надолго прижалась губами к ее волосам. — Слушай, я дурра! — прошептала Даша. Громкий и отчетливый голос Николая Ивановича проговорил за дверью кабинета: *Она* лжет! (...)

Т. kn. 1. s. 24

W przytoczonych wyżej przykładach zaimki 3 os. zostały użyte zamiast oczekiwanego imienia osoby. Chwyт ten zostaje wywołany przez silną niechęć, antypatię, prowadzącą aż do unikania użycia imienia bądź nazwiska nielubianego człowieka.

Nie jest to jednak regułą: zdarza się, że użycie zaimka *он (она)* w stosunku do osoby obecnej bynajmniej nie jest wykładnikiem stosunku negatywnego:

(...) Они сейчас же отошли в сторону (...) Но ревнивая Даша подтащила к ним своего Телегина. *Ей* было необходимо, чтобы сестра громко восхищалась Иваном Ильичом:

— Катя, гляди же на *него* (...) Ты замечаешь, как *он* переменялся? В Петербурге у *него* в лице было что-то недоделанное. У *него* и глаза другие (...)

Т. kn. 3. s. 372

(...) Милый мой метр — д'отель! — говорила Ольга Ивановна, всплескивая руками от восторга.

— Ты, просто, очарователен! Господа, посмотрите на *его* лоб! Дымов, повернись в профиль...

Cz.₁ s. 211

²⁰ Ł. A. Kisielewa: *Upotrzebienie emocjonalno-ocenocnych miestimienij*, „Russkij jazyk w szkole”, 1968, nr 4, s. 67.

W cytowanych tu wypowiedziach dość wyraźnie była akcentowana sympatia mówiącego do osoby kryjącej się pod zaimkiem. Taki sposób nazywania zdaje się być wywołany chęcią zwrócenia uwagi na daną osobę, czy też na jakąś jej cechę i wywołania tą drogą uznania czy nawet zachwytu ze strony otoczenia.

d) Wypowiedź z zaimkiem 3 os., użytym w stosunku do dziecka, przybierać może pozornie pejoratywne znaczenie:

(...) Пашка покосился на таз с кровяными помоями, поглядел на докторский фартук и заплакал.

— Ме — е! передразнил доктор.

— Женить пора баловника, а он ревет! Бессовестный! (...)

Cz.₁ s. 29

Lekarz zwraca się tu do Paszki, który rozplakał się na widok krwi, w formie 3 os., gdyż pragnie tym sposobem zawstydzić go za takie postępowanie, a tym samym pobudzić do zachowania spokoju i równowagi.

e) Zaimek 3 os. l. mn. *они* użyty na określenie wrogów politycznych, bądź też innych nielubianych osób, nadaje wypowiedzi bardzo silny negatywny odcień:

(...) Стой! Вот *они*! — Латугин, роня шапку, через голову потащил карабин (...) — Да нет же, черт! — шипел он съехавшимся разведчикам. — Не туда глядишь, вот *они* — чуть брезжут (...)

T. kn. 3. s. 175

(...) Догоните его, — кричали, убейте Алешку, у него сил немного, у него патронов нет. Он далеко не ушел, мы знаем, куда *они*, сволочи, пошли (...) Вы *их* голыми руками возьмете (...)

T. kn. 3. s. 283

Użycie w przytoczonych przykładach zaimków jest również motywowane niechęcią nazwania nieprzyjaciela, zniechęconego człowieka po imieniu; świadczy o antypatii, nienawiści.

IV. Typowe dla języka rosyjskiego konstrukcje typu: *у меня, у тебя, у нас* zazwyczaj wyrażają posiadanie bez odcienia ekspresywnego. Zdarza się jednak, że te same konstrukcje zostaną użyte w kontekście, nie mającym nic wspólnego z faktem posiadania, ich usunięcie nie naruszyłoby ani budowy zdania, ani komunikatywności obiektywnej jego treści. W tym wypadku osobliwość konstrukcji *у меня, у тебя* polega na tym, że wnoszą one do tekstu znaczny ładunek emocjonalny: silne poczucie jedności mówiącego z człowiekiem, w stosunku do którego są użyte, a także całą wypowiedź czynią niezwykle ciepłą i serdeczną:

(...) Она *у нас*, можно сказать, с малолетства была хворенькая, — рассказывала Христина Дмитриевна певучим голоском, то и дело вытирая губы рукой (...)

Cz.₁ s. 179

(...) Да, она у нас сильная по части наук (...)

P. s. 29

(...) — Он у тебя слабый, — сказал художник (...)

P. s. 54

(...) — Вот ты у меня какая ... вот ты какая! Анюта! — продолжал он, вдруг впадая в торжественный тон (...)

Cz.₃ s. 210

Zaimki mogą także występować w składzie zwrotów wykrzyknikowych. I tu nie wnoszą nic nowego w zakresie treści, udzielają tylko całej wypowiedzi większej świeżości, ekspresji:

(...) Тыфу ты, право, даже голова у меня болит другой день (...)

T. kn. 3. s. 92

(...) — Ну, ты, сиди! — крикнула Лида, встряхнула его и усадила покрепче.

P. s. 214

(...) — Ну, что ты! — говорит Коростелев, опускаясь на корточки рядом с Толей. — Что ты, что ты, что ты (...) — и сам исследует отек (...)

P. s. 125

(...) — Не взяли тебя? — спросила она.

— Эх, ты (...)

P. s. 207

Zakres użycia zaimków w funkcji emocjonalno-wartościującej jest bardzo szeroki, a rodzaje wyrażanej przez nie ekspresji dość różnorodne. W związku z tym sądzę, że zagadnienie to powinno być brane pod uwagę w programach nauczania języka rosyjskiego polskich studentów, a w szczególności studentów, studiujących rusycystykę. Niedostateczna znajomość dystrybucji rosyjskich zaimków może stać się przyczyną nieścisłego ich użycia, a w konsekwencji doprowadzić do wyrażenia oceny emocjonalnej niezgodnej z zamierzeniem mówiącego.

OBJAŚNIENIE SKRÓTÓW

T. — A. N. Tolstoj: *Choźdienije po mukam*. Gosudarstwiennoje izdatiel'stvo chudożestwiennoj literatury, Moskwa 1954.

P. — W. Panowa: *Sobranije soczinienij w piati tomach*, Izd-wo „Chudożestwiennaja literatura“, tom 2, Leningrad 1969.

Cz.₁. — A. P. Czechow: *Soczinienija*. Izdatiel'stvo SK ŁKCMU „Mołod“, Kijew 1955.

Cz.₂. — A. P. Czechow: *Powiesti i rasskazy w trioch tomach*, tom 3, Moskwa 1955.

Магдалена Вореk

ОБ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОЦЕНОЧНЫХ ФУНКЦИЯХ РУССКИХ ЛИЧНЫХ МЕСТОИМЕНИЙ

В статье рассматриваются случаи применения личных местоимений в эмоционально-оценочном значении в произведениях А. Толстого, В. Пановой и А. Чехова.